

ЖАМИЯТ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШУВИНИНГ ЯНГИ ИЖТИМОЙИ-МАДАНИЙ УСУЛЛАРИ

Серобжон Урмоналиевич ЮЛДАШЕВ

доцент

фалсафа фанлари доктори (DSc)

Фарғона давлат университети

Фарғона, Ўзбекистон

Аннотация

Мақолада жамиятдаги ижтимоий-маданий ислохотлар натижасида унинг кийфаси ижтимоий-сийсий ўзгаришларга сабаб бўлиши тадқиқ этилган. Бу эса янгиланаётган жамият учун муҳим аҳамиятга эга бўлиб, стратегик дастурлашларнинг қўлланилишига эҳтиёжни оширади. Мамлакатда қабул қилинаётган қарорларга кўра жамиятда ижтимоий-маънавий муҳитни соғломлаштириш, оила ва хотин-қизлар билан ишлаш тизимини янги даражага олиб чиқиш жамият трансформациялашувининг самарали усули эканлиги очиқ берилган.

Таянч сўзлар. жамият, янгиланиш, тараққиёт стратегияси, трансформациялашув, ижтимоий-маданий фаолият, оила, хотин-қизлар, аёллар.

НОВЫЕ СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ МЕТОДЫ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБЩЕСТВА

Серобжон Урмоналиевич ЮЛДАШЕВ

доцент

доктор философских наук (DSc)

Ферганский государственный университет

Фергана, Узбекистан

Аннотация

В данной статье исследуется, как в результате социокультурных изменений в обществе его трансформирующий облик становится причиной социально-политических преобразований. Это имеет важное значение для обновляющегося общества и повышает потребность в применении стратегического программирования. На основе принимаемых правительством решений оздоровление социально-духовной атмосферы в обществе, а также вывод системы работы с семьями и женщинами на новый уровень раскрываются как способ трансформации общества.

Ключевые слова: общество, обновление, стратегия развития, трансформация, социокультурная деятельность, семья, женщины.

Глобаллашув жараёни жамият тараққиётига таъсир кўрсатиб, унинг ўзгаришларига сабаб бўлмоқда. Бу эса ижтимоий-сийсий ўзгаришлар жараёнида жамият трансформациялашувининг фаол усулларини ўрганишни

тақозо этмоқда. Яъни жамият ва давлат бошқарувни тубдан ислоҳ қилиш орқали амалга оширилади. Дунё тажрибасидан маълумки, германиялик тадқиқотчилар бошқа мамлакатларнинг, биринчи навбатда, америкаликларнинг “трансформация” атамасини камдан-кам ишлатиб, ундан одатий “транзит” ёки “демократизация”ни афзал кўришган. Кўпгина Европалик тадқиқотчилар трансформацияни сиёсатшунослик таҳлилининг мустақил бирлиги сифатида ажратиб кўрсатмасдан, демократлаштиришнинг бир қисми [8] деб ҳисоблашган. Шундай қилиб, жамият трансформацияси “ижтимоий-сиёсий трансформация” тушунчаси билан интеграллашган бўлиб, бу жараён ижтимоий-сиёсий тизимнинг бошқасига ўтишдан иборат трансформация жараёни сифатида турли векторлар юзага келиши мумкин бўлган давлат ривожланиши ва уларни прогнозлашнинг мураккаб жабҳасидир. Бизнингча, ушбу трансформация жараёни ташқи омиллар таъсирида ҳам, маълум бир иштирокчининг хоҳишига кўра ҳам, тизимнинг ўзида тўпланган табиий импульслар натижасида ҳам содир бўлиши мумкин.

Ўзбекистон тараққиётининг янги босқичида жамият трансформациялашувининг янги ижтимоий-маданий усуллари эҳтиёж мавжуд бўлиб, бу эҳтиёж “Жаҳон миқёсидаги мураккаб жараёнларни ва мамлакатимиз босиб ўтган тараққиёт натижаларини чуқур таҳлил қилган ҳолда кейинги йилларда «Инсон қадри учун» тамойили асосида халқимизнинг фаровонлигини янада ошириш, иқтисодиёт тармоқларини трансформация қилиш ва тадбиркорликни жадал ривожлантириш, инсон ҳуқуқлари ва манфаатларини сўзсиз таъминлаш ҳамда фаол фуқаролик жамиятини шакллантиришга қаратилган ислохотларнинг устувор йўналишларини...” сифатида “«Ҳаракатлар стратегиясидан – Тараққиёт стратегияси сари» тамойилига асосан ишлаб чиқилган қуйидаги еттита устувор йўналишдан иборат 2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси (кейинги ўринларда – Тараққиёт стратегияси)” [1]да илгари сурилган туб ислохотлар билан белгиланмоқда. Жумладан, Тараққиёт стратегиясининг IV устувор йўналиши “Адолатли

ижтимоий сиёсат юритиш, инсон капиталини ривожлантириш” деб номланади. Унда жамият трансформациялашувининг янги ижтимоий-маданий усуллари сифатида узлуксиз таълимни ривожлантириш, тиббиёт соҳасидаги ислохотларни янги босқичга олиб чиқиш, ёшларга оид давлат сиёсатини жадаллаштириш каби муҳим стратегик мақсадлар сифатида белгилаб берилган.

Тараққиёт стратегиясида илгари сурилган устувор вазифаларнинг катта қисми жамият тарнсформациялашувига асос бўлади. Бизнингча, жамият трансформациялашувининг янги ижтимоий-маданий усуллари сифатида 69-мақсадни таҳлил қилсак тадқиқотимиз нуқтаи назаридан мақсадга мувофиқдир. 69-мақсад – “Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш, уларнинг жамият ҳаётидаги фаол иштирокини таъминлаш” деб номланиб унда бир қатор долзарб ижтимоий-маданий технологияларни жорий қилиш назарда тутилган. Жумладан, “Гендер тенгликни таъминлаш сиёсатини давом эттириш, хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, уларни қўллаб-қувватлашга доир ислохотларни амалга ошириш, оғир ижтимоий аҳволга тушиб қолган хотин-қизларга ижтимоий-ҳуқуқий, психологик ёрдам кўрсатиш, уларни манзилли қўллаб-қувватлаш, «Аёллар дафтари» билан манзилли ишлаш, мутасадди ташкилотлар томонидан хотин-қизларнинг муаммолари ўз вақтида бартараф этилиши устидан жамоатчилик назоратини амалга ошириш” [1; 27] кабиларни келтириш мумкин.

Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг ўттиз беш йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқида таъкидланганидек, “Чунки билимли қизлар – билимли оила, билимли авлод ва маърифатли жамият деганидир” [7; 3]. Бундан маълумки, жамиятда хотин-қизларга берилаётган эътибор уларни ижтимоий-сиёсий ҳаётда иштирокини таъминлаш каби масала давлат ва жамият бошқаруви соҳасининг трансформацияланиши билан ифодаланади. Файласуф аёл Цзинь-Нин Цун фикрича, “Аёл – гўзаллик ижодкоридир”. Улар ўзини гўзаллик, мусаффолик ва Ердаги тартибнинг мухтор вакиласи сифатида тутиши зарур.

Ҳаёт аёлнинг қўлларига муҳтождир” [5; 114], аёллар жамиятда муҳим фигура сифатида лидерликка қодир.

Тадқиқотчилар фикрича, ижтимоий ҳаётда баъзан учраб турадиган очик ёки пинҳона сегрегация, яъни жинсига қараб одам ажратиш ва конвергенция айнан аёл ва эркак муносабатларида, уларнинг гендер алоқаларида акс этади [4; 283]. Бу фикрга тадқиқотчи Назокат Аннаева қуйидаги қарабини баён этади: “Агар сегрегация кўринишлари қораланса, ҳатто унга қарши халқаро ҳужжатлар, конвенциялар қабул қилинган бўлса, конвергенция, яъни турли кўрсаткичлар бўйича ўзаро яқинлашиш ижтимоий борлиқнинг атрибути сифатида намоён бўлади [6; 12]. Бу эса жамиятда аёлларни қўллаб-қувватлаш орқали жамиятдаги ўзгаришларга сабаб бўлади.

Жамиятнинг ажралмас ва зарур таркибий қисми бу ижтимоий ва маданий фаолиятнинг бевосита ёки билвосита субъектлари бўлган кўплаб қатлам эгалари ёки жамоалар ва ижтимоий тузилмалар йиғиндиси ҳисобланади. Бунда жамиятдаги ижтимоий-маданиятнинг асоси бўлган ва ижтимоий-маданий соҳадаги муассасалар ва ташкилотлар ходимларини бирлаштирувчи кадриятлар ҳам худди шундай ижтимоий йўналишга эга бўлади. Жуда кўп учрайдиган сегрегация, яъни жинсига қараб одам ажратиш ва конвергенция гендер алоқаларида фуқаролик жамияти институтларини ва нодавлат ва нотижорат ташкилотнинг нуфузи ва имиджи, куч-қудрат, бурч, юксак профессионализм, самарали ҳамкорликларига таъсир қилади. Бу жараёнда ижтимоий қатламнинг моддий фаровонликка интилиши, жамиятнинг хавфсизлиги ва мустақиллиги, хотин-қизларнинг ўзини ўзи англаши ва ўз ҳис-туйғуларини ифода этиш эркинлигига тусқинликлар учраб туради. “Фуқаролик жамиятини ҳеч қаерда, ҳеч қачон ва ҳеч ким “юқоридан ўрнатолмаган” [2; 331]. Шу сабабли, кўплаб қобилиятли ижтимоий-маданий жамоалар ва тузилмалар тармоғи “юқоридан” фармон билан пайдо бўлмайди, балки пастдан бошланади, аста-секин ва ўз-ўзидан ўсиб боради. Бугунги кунда бу нафақат ижтимоий-маданий соҳада бирлашувчи давлат ва нодавлат институтларининг етарлича аниқ ва асосли тавсифига, балки мавжуд

ижтимоий-маданий жамоалар ва ижтимоий формацияларнинг илмий асосланган типологиясига ҳам объектив эҳтиёж борлигини англатади.

Юқоридаги фикрдан келиб чиққанда ижтимоий-маданий фаолият жамиятдаги ижтимоий-маданий технологияларнинг маданияти бўлган ташкилотнинг имиджини шакллантириш, шунингдек, унинг самарадорлигини ошириш имкониятларини беради. Ижтимоий-маданий ҳамжамят сифатида, ҳар қандай ташқи ва ички компонентлар ёрдамида ўз имиджини яратади. “Фуқаролик жамияти моҳиятан демократик тамойилларга, инсоннинг иқтисодий ҳуқуқ ва эркинликларига таянадиган, уларни қўллаб-қувватлайдиган макон ҳисобланади. Фуқаролик жамиятининг иқтисодий демократия билан узвий боғлиқлиги уларнинг имманент хусусиятларидан, шахс билан социум манфаатларини мувофиқлаштириб бориш талабларидан келиб чиқади” [6; 18]. Ижтимоий-маданий соҳанинг турли тармоқларида ишлайдиган профессионал ишчиларнинг аксарияти оила, аҳолининг турли гуруҳлари ва маълум бир микрожамиятда фаолият юритувчи қўллаб давлат ва нодавлат ижтимоий-маданий институтлар ўртасидаги алоқани ташкил этувчи функцияларни ҳам бажаради.

Хотин-қизларнинг жамиятдаги фаоллиги ижтимоий-маданий фаолиятда кўзда тутилган мақсад ва вазифаларни амалга ошириш самарадорлигига бу ерда ишлаётган ҳар бир мутахассиснинг юқори малакаси ва касбий маҳорати (профессионаллик маҳорати) даражаси таъминланган тақдирдагина эришиш мумкин. Шу сабабли жамият трансформациялашувининг янги ижтимоий-маданий усуллари сифатида хотин-қизларнинг ижтимоий сиёсатини амалга ошириш муҳим стратегик аҳамиятга эга ҳисобланади.

Ўзбекистон тараққиётининг янги босқичида жамиятни ҳар жиҳатдан трансформациялаш ҳамда унинг ижтимоий-маданий технологиялар асосида юксалтириш тараққиёт даражасини белгилаб бермоқда. Хусусан Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Жамиятда ижтимоий-маънавий муҳитни соғломлаштириш, маҳалла институтини янада қўллаб-қувватлаш ҳамда оила

ва хотин-қизлар билан ишлаш тизимини янги даражага олиб чиқиш чоратадбирлари тўғрисида”ги 2020 йил 18 февраль ПФ-5938-сон Фармонида белгиланганидек, “...«маҳалла – сектор – Халқ қабулхонаси – маҳалла» тамойили асосида самарали ҳамкорлик тизимини жорий этиш, маҳаллани халқ билан давлат ўртасида ишончли «кўприк» бўлишини амалда таъминлаш, оила ва хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш борасида комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш” [2] белгиланди. Бу эса жамият трансформациялашувида ижтимоий-маданий технологиялардан фойдаланиш заруратини ҳамда унда оила ва хотин-қизларнинг ўрни муҳим эканлигини кўрсатади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти таъкидлаганидек, “Ўзбекистонда олиб борилаётган давлат сиёсатининг асосий мақсади – аёлларимизга эътибор ва амалий ғамхўрлик кўрсатишни янги, юксак босқичга олиб чиқиш, хотин-қизларнинг жамиятдаги ўрни ва мақомини мустаҳкамлаш, уларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлашдир.

Бу ўз навбатида, “Аёлларга илм бериш – жамиятни илмли, маърифатли ва салоҳиятли қилиш,” деган қонун ҳаётга изчил татбиқ этишни тақозо этади” [3;247]. Жамият трансформацияси ва ижтимоий-маданий технологияларда хотин-қизларнинг ўрни жамиятда ижтимоий соҳадаги катта ўзгаришларга сабаб бўлади. Бу эса жамиятни мазмун жиҳатдан мавжуд бўлиш шакллари, уни илмий бошқаришнинг янги йўллари излаш билан боғлиқ ҳолда амалга оширилади.

Мамлакатда хотин-қизларининг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, уларнинг турли соҳа ва тармоқларда ўз қобилият ва имкониятларини рўёбга чиқариши учун шарт-шароит яратиш, ҳуқуқ ва қонуний манфаатларига сўзсиз риоя қилинишини таъминлаш, оналик ва болаликни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, шунингдек, оила институтини мустаҳкамлаш борасида кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш ва оила институтини мустаҳкамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш

чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2018 йил 2 февраль ПФ-5325-сонли Фармони қабул қилинди. Мазкур Фармонда белгилаб қўйилган устувор вазифалар сифатидаги қарашлар жамият ижтимоий-маданий технологияларининг юксалишига сабаб бўлмоқда. Хотин-қизлар жамиятнинг мамлакатда ва оилада ижтимоий барқарорлик, маънавий қадриятларнинг мустаҳкамлиги, тарбиявий муҳит узлуксизлигини таъминловчи фаол аъзоларидир. Хотин-қизларнинг жамиятдаги мавқеини янада ошириш, оғир ижтимоий аҳволга тушиб қолган хотин-қизларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, уларнинг бандлигини таъминлаш борасида кенг қўламли фаолият амалга оширилмоқда.

Ўзбекистон Марказий Осиё давлатлари ичида биринчилардан бўлиб БМТнинг «Хотин-қизлар ҳуқуқлари камситилишининг барча шакллариغا барҳам бериш тўғрисидаги Конвенция»сига қўшилди. Республика хотин-қизларининг ҳуқуқий ва ижтимоий муҳофазасини кафолатловчи ҳукумат даражасидаги «Ўзбекистон Республикасида хотин-қизлар масалалари бўйича Концепция ва дастурий ҳужжатлар» ишлаб чиқилиб, 7 йўналишда дастур қабул қилинди, улар «Қизларни турмушга тайёрлаш дастури», «Соғлом авлод – соғлом жамият негизи дастури», «Экология ва аёл дастури», «Республика хотин-қизларининг халқаро алоқаларини мустаҳкамлашга қаратилган тадбирлар дастури», «Хотин-қизлар меҳнатини ижтимоий муҳофаза қилиш дастури», «Аёл, оила ва маҳалла дастури», «Маърифат, маънавият, таълим-тарбия дастури»дан иборат. Бу дастурлар мамлакатда хотин-қизлар учун муносиб ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий-маънавий ҳаётни қарор топтиришга алоҳида эътибор берилаётганидан, уларнинг аҳволини, турмуш шароитини яхшилаш давлат сиёсати даражасига кўтарилганидан далолат беради.

Хулоса қилиб айтганда, жамият трансформациялашувининг янги ижтимоий-маданий усуллари *биринчидан*, хотин-қизларни қўллаб-қувватлашга доир давлат сиёсатининг самарали амалга оширилишини таъминлаш, уларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш ҳамда мамлакат ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги роли ва фаоллигини ошириш;

иккинчидан, хотин-қизларнинг муаммоларини ўз вақтида аниқлаш, ёрдамга муҳтож бўлган ва оғир ижтимоий аҳволга тушиб қолган хотин-қизларнинг, шу жумладан, ногиронлиги бўлган аёлларнинг манзилли рўйхатларини тузиш, уларга ижтимоий-ҳуқуқий, психологик ва моддий ёрдам кўрсатиш;

учинчидан, хотин-қизларнинг бандлигини таъминлаш, меҳнат шароитларини яхшилаш, хотин-қизларни, айниқса, қишлоқ жойлардаги ёш қизларни оилавий ва хусусий тадбиркорликка, ҳунармандчиликка кенг жалб этиш масалаларида ҳар томонлама манзилли қўллаб-қувватлаш;

тўртинчидан, хотин-қизлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш, биринчи навбатда, ҳуқуқбузарликка мойиллиги бўлганлар билан яқка тартибда иш олиб бориш ҳамда жазони ижро этиш муассасаларидан озод қилинган хотин-қизларнинг ижтимоий реабилитацияси ва мослашиши бўйича чора-тадбирларни амалга оширишда давлат органлари ва фуқаролик жамияти институтлари билан яқин ҳамкорликни таъминлаш масалалари устувор йўналишда ўз ифодасини топади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. 2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг Тараққиёт стратегияси тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январь ПФ-60-сон Фармони // *Қонунчилик маълумотлари миллий базаси*, 29.01.2022 й., 06/22/60/0082-сон.

2. Жамиятда ижтимоий-маънавий муҳитни соғломлаштириш, маҳалла институтини янада қўллаб-қувватлаш ҳамда оила ва хотин-қизлар билан ишлаш тизимини янги даражага олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 18 феврал ПФ-5938-сон Фармони // *Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлар тўплами*, 2020 - й., 0970-сон, 255- модда.

3. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. – Тошкент, Ўзбекистон, 2022.

4. Аннаева Н.Р. Аёллар тадбиркорлигининг генезиси, назарияси ва амалиёти (Ўзбекистон мисолида): фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. – Самарқанд, 2019.
5. Бендас Т.В. Гендерная психология лидерства. – Оренбург: Логос, 2000.
6. Киселева Г.Г., Красильников Ю.Д. Социально-культурная деятельность. – Москва: МГУКИ, 2004.
7. Цзинь-Нин Цун. Искусство войны. Древнекитайская мудрость Сунь-Цзы для женщин, стремящихся к успеху. – Москва: ЭКСМО, 2008.
8. Штыков П. Исследование трансформационных процессов в Восточной Германии и Восточной Европе: достижения, проблемы и перспективы немецких социальных наук (1990–2002 годы) / П. Штыков <http://www.rapn.ru/index.php?doc=lib213>